

มนุษยศาสตร์กับปรัชญา

▣ ดร.อัมพร ศรีเสริมโภค

ที่จริงแล้วมนุษยศาสตร์กับปรัชญาคือสิ่งเดียวกันก่อนจะกล่าวถึงมนุษยศาสตร์กับปรัชญา ขอให้คำจำกัดความและที่มาของสาขาวิชามนุษย-ศาสตร์เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ณ ที่นี้ ตามคำ จำกัดความจาก **Dictionary of Literary Terms and Literary Theory** โดย J.A. Cuddon สาขาวิชามนุษยศาสตร์มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการในทวีปยุโรป ระหว่างศตวรรษที่ 14 ถึง 16 แห่งคริสตกาล มีวิวัฒนาการใหม่ๆทางด้านสถาปัตยกรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม ภาษา ปรัชญา และมีการฟื้นฟูวรรณกรรมคลาสสิกสมัยกรีกและโรมัน ตลอดจนประวัติศาสตร์และศาสนา เป็นการศึกษาความคิดของนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ในอดีต ซึ่งจริงๆ แล้ว

วิทยาการสาขามนุษยศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับมนุษยโลกในด้านของปรัชญาตลอดมาอย่างไม่เสื่อมคลาย ปรัชญาของมนุษยศาสตร์นั้นขึ้นเพื่อทำให้มนุษย์มีความสง่างาม ภูมิฐาน มีเกียรติและมีคุณธรรม ทั้งนี้ถ้าจะกล่าวให้เลิกละก็หมายความว่า ปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์มีไว้เพื่อทำให้มนุษย์เป็นยอดของสิ่งประเสริฐทั้งมวลที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมานั่นเอง

ตัวอย่างของคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ชัดเจนในบทละครเรื่อง **Hamlet** ของ William Shakespeare ตอนที่ **Hamlet** ตัวเอกของเรื่องกล่าวแสดงทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ไว้อย่างพิเศษดังนี้

..... What a piece of work is man. How noble in reason, how infinite in faculty. In form and moving how express and admirable in action, how like an angle in apprehension, how like a god. The beauty of the world. The paragon of animale.

ทัศนะดังกล่าวข้างต้นของ Hamlet สะท้อนให้เห็นความคิดหรือปรัชญาของ Shakespeare ที่มีต่อคนหรือมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบว่าเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ ประเสริฐด้วยคุณธรรม ด้วยการใช้เหตุผลและความสามารถที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีพฤติกรรมที่น่านิยมนยกย่อง แม้ในความหวั่นหวาด เปรียบเช่นเทพเจ้าที่เป็นผู้สร้าง ความมั่งคั่งให้กับโลก เป็นสิ่งประติษฐ์ที่ล้ำค่าในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

ปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์จะช่วยทำให้มนุษย์เป็นผู้มีอารยธรรม ทำให้เข้าใจถึงขีดความสามารถของตนเองหรือพรสวรรค์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัว นอกจากนี้ยังทำให้มนุษย์ตื่นตัว ขวนขวายหาความรู้ให้เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทำให้ลดข้อขัดแย้งกับตนเอง ปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์หรือสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์นี้เป็นการเคลื่อนไหวที่ดำเนินไปเพื่อทำให้เกิดดุลยภาพ

ระหว่างความเชื่อ (belief) และความแคลงใจ (doubt) จริงๆ แล้ว ความรู้ทั้งหลายทั้งปวงทางด้านมนุษยศาสตร์ อาทิเช่น วรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรี ศาสนา ประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมทั้งหลายทั้งปวง เหล่านี้ แท้ที่จริงแล้วคือรูปแบบหนึ่งของปรัชญาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์สมบูรณ์แบบในทางโลกธรรมมากกว่าการเตรียมมนุษย์ให้เกิดความพร้อม ในเรื่องของจิตวิญญาณหรือนิพพาน

ในฐานะที่อยู่ในแวดวงวรรณกรรมตะวันตก และคิดว่าท่านทั้งหลายมีความคุ้นเคยกับวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมตะวันออกมาบ้างแล้วจาก การศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย จึงขอยกตัวอย่างวรรณกรรมตะวันตกที่สะท้อนให้เห็นปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์ให้เป็นอย่างดีพอสังเขป

วรรณกรรมกับปรัชญา

งานวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ล้วนแต่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อตนเอง นักปรัชญาเชื่อว่ามนุษย์สามารถทำให้ตนเองสมบูรณ์แบบได้ด้วยการศึกษาค้นคว้าหรือการอ่านหนังสือที่มีคุณค่า ปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์ได้แพร่หลายไปทั้งในยุโรปและอเมริกาในรูปของวรรณกรรมตั้งแต่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาจนถึงปัจจุบัน ผลงานวรรณกรรมเด่นๆ ในอดีตที่ยังมีคุณค่าแก่การศึกษา อาทิเช่น

Beowulf เป็นมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่ที่เขียน เป็นภาษาอังกฤษ ในราวต้นศตวรรษที่ 8 โดยผู้เขียนชาวเยอรมัน มหากาพย์ **Beowulf** ได้สะท้อนปรัชญาของผู้เขียนในเรื่องของความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีของบริวารที่มีต่อผู้นำ และความกล้าหาญชาญฉลาดของผู้นำที่จะปกป้องลูกน้องด้วยความรักและความเสียสละ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมและประสพชัยชนะกับกษัตริย์ที่ขาดคุณธรรมและประสพความล้มเหลว และเน้นให้เห็นคุณค่าของสันติภาพมากกว่าสงคราม เป็นการแสดงความขัดแย้งระหว่างความดีกับความเลวระหว่างนักรบผู้กล้าหาญกับอสูรกายเจ้าเล่ห์ ผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่งถือว่าเป็นอมตะตลอดกาล แม้ว่าจะจากโลกนี้ไปแล้ว นี่คือนิยายที่ส่งเสริมให้ผู้นำกระทำความดี

Plato จะเน้นเรื่องเกี่ยวกับสาธารณะและศีลธรรมจรรยา สำหรับงานเขียนของ Sir Thomas More (1478-1535) เช่น **Utopia** หรือดุสิตธานี ซึ่งเป็นเรื่องราวความฝันโรแมนติคตามจินตนาการของ More

Utopia เป็นที่ที่เต็มไปด้วยความสุขเหมือนโลกพระศรีอารีย์ น่าสบายแต่เป็นไปได้ เป็นงานเขียนที่สืบสานมาจากบางส่วนของ Plato ในหนังสือชื่อ **Republic** ซึ่งเป็นปรัชญาแบบโรแมนติค **Utopia** เขียนเป็นภาษาลาติน เป็นเรื่องราวของนักผจญภัยทางเรือผู้ชั่วช้าและเป็นนักปรัชญา การดำเนินเรื่องเป็นการเล่าโดยตัวเอกซึ่งเป็นนักเดินเรือ **Utopia** จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 จะเป็นการสนทนาและวิพากษ์วิจารณ์วิถีชีวิตในสังคมยุโรปที่เต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชัน ตอนที่ 2 ผู้เล่าเรื่องคือ **Raphael Hythloday** จะบรรยายองค์กรและสถาบันต่างๆ ในเมือง **Utopia** ที่มีลักษณะตรงข้ามกับโลกปัจจุบัน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน **Utopia** เป็นจินตนาการแบบโรแมนติคของ Sir Thomas More ที่ต้องการสะท้อนให้เห็นเป็นสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น More มีความรู้สึกว่าการสอนทางศาสนาที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ต่างๆ นั้น ต่างไปจากความ เป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ถ้าจะทำให้อุดมการณ์ต่างๆ เป็นจริงได้ จะต้องมีการปฏิรูประบบใหม่ที่ไม่ให้ประชาชนมีส่วนในการครอบครองทรัพย์สิน ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับความคิดของ Plato ในรูปแบบของสังคมนิยม แต่แน่นอนในทางปฏิบัติย่อมไม่มีผู้ใดยอมเห็นด้วยชีวิตจริงของ Sir Thomas More นั้นยิ่งใหญ่มากกว่างานเขียนมากนัก เนื่องจากด้วย Sir Thomas More ขณะดำรงตำแหน่งเป็น Lord Chancellor อยู่ นั้น พระเจ้า Henry ที่ 8 ทรงอภิเษกกับ Anne Boleyn และพระองค์ทรงมีพระราชปรารภให้ Lord Chancellor ยอมรับให้พระองค์เป็นผู้นำทางศาสนา ด้วยมโนธรรม Sir Thomas More ไม่เห็นด้วยที่จะทำตามพระราชประสงค์ของพระเจ้า Henry ที่ 8 เนื่องจากผิดธรรมเนียมประเพณี การขัดคำสั่งพระเจ้าแผ่นดินถือเป็นความผิดโทษ

ฐานกบฏและจะต้องถูกลงโทษประหารชีวิต แต่ Sir Thomas More ก็มีได้หวาดหวั่น เพราะต้องการทำในสิ่งที่ถูกต้อง จึงถูกตัดสินประหารชีวิตใน ปี ค.ศ. 1535 แต่หลังจากนั้นอีกสี่ร้อยปีต่อมา Sir. Thomas More ก็ได้รับการยกย่องจากสำนักคริสจักร Catholic Church ให้เป็นนักบุญชื่อ St. Thomas More นี้คือตัวอย่างนักปราชญ์ทางด้านมนุษยศาสตร์ที่ยอมสละชีวิตเพื่ออุดมการณ์และความถูกต้อง

ปรัชญาของ Shakespeare ในเรื่องของความรักใน Sonnet : “Let Me Not to the Marriage of True Minds” แสดงให้เห็นว่ารักแท้ นั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่ากาลเวลาจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร จะเป็นเครื่องชี้นำชีวิตและไม่ไหวหวั่นต่ออุปสรรคใดๆ โดย Shakespeare เอาเกียรติเป็นประกันว่าถ้ำคำกล่าวนี้ไม่เป็นความจริง ก็จะไม่เขียนโคลงบทนี้ขึ้นมา นี่คือนิยามของความรักแท้ของกวีเอกแห่งโลก

Let Me Not to the Marriage of True Minds

Let me not to the marriage of true minds
Admit impediments. Love is not love
Which alters when it alteration finds.
Or bends with the remover to remove.
Oh, no ! it is an ever-fixed mark.
That looks on tempests and is never shaken;
It is the star to every wandering bark.
Whose worth's unknown, although his height be taken.
Love's not Time's fool, though rosy lips and cheeks
Within his bending sickle's compass come
Love alters not with his brief hours and weeks.
But bears it out even to the edge of doom.
If this be error and upon me proved.
I never writ, nor no man ever loved.

William Shakespeare

(1564-1616)

John Donne กวีคนสำคัญสมัยศตวรรษที่ 17 เป็นผู้นำลัทธิปรัชญาที่ว่าด้วยความเป็นอยู่และจิตใจของมนุษย์ Donne มีความหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของความตาย และได้เขียน Sonnet สะท้อนทัศนะเกี่ยวกับความตายว่าไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัวอะไร ความ

ตายก็คืออีกภาพหนึ่งของการหลับหรือการพักผ่อน และแม้แต่เจ้าความตายเองก็ยังคงตาย มนุษย์จึงไม่น่าจะกลัวความตาย เพราะความตื่นต่างหากที่เป็นอมตะ

Death, Be Not Proud.

Death, be not proud, though some have call'd thee
 Mighty and dreadful, for thou art not so;
 For those whom thou think'st thou dost overthrow
 Die not, poor Death, nor yet canst thou kill me.
 From rest and sleep, which but thy pictures be,
 Much pleasure; then from thee much more must flow,
 And soonest our best men with thee do go,
 Rest of their bones, and soul's delivery.
 Thou art slave to fate, chance, kings, and desperate men,
 And dost with poison, war, and sickness dwell.
 And poppy or charms can make us sleep as well
 And better than thy stroke; why swell'st thou then?
 One short sleep past, we wake eternally
 And death shall be no more; death, thou shalt die.

John Donne

(1572-1631)

ในสมัย Neo - classic คือประมาณช่วง 1660 - 1800 วรรณกรรมสำคัญๆ จะสะท้อนปรัชญาของผู้เขียนในเรื่องของคุณธรรมต่างๆ ของมนุษย์ บรรดานักวิจารณ์ทั้งหลายต่างวิเคราะห์วิจารณ์งานเขียนบนพื้นฐานของศีลธรรมจรรยาของตัวละครต่างๆ แม้กระทั่งงานเอกของนักเขียนสมัยต่อมา ยังมีสาระอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมจรรยา ความผิดชอบชั่วดีของตัวละครเอกเช่นกัน อาทิเช่นงานเขียนของ Hawthorne เรื่อง **The Scarlet Letter**, Hawthorne แสดงให้เห็นถึงผลของการปิดบังความชั่วของตัวเอก Dimmesdale กับ Hester Prynne ต่อพระผู้เป็นเจ้าและต่อสาธารณชน จึงต้องทนทุกข์ทรมานทางใจ แม้กระทั่งตัวร้ายอย่าง Chillingworth

ที่มีแต่ความอาฆาตพยาบาทในที่สุดก็ถูกลงโทษเช่นกัน

Matthew Arnold นักเขียนและนักวิจารณ์คนสำคัญสมัยวิคตอเรียเขียนกรณความคืดของตนว่างานเขียนที่ยิ่งใหญ่จะต้องสะท้อนปรัชญาสำคัญทางด้านศีลธรรมจรรยาที่มีคุณค่าต่อมนุษย์

งานประพันธ์ของ Robert Frost กวีอเมริกันคนสำคัญในศตวรรษที่ 20 คือ “Stopping by Woods on a Snowy Evening” ได้สะท้อนให้เห็นปรัชญาของ Frost ที่มีต่อหน้าที่การงานว่า หน้าที่ความรับผิดชอบนั้นสำคัญกว่าความเพลิดเพลินที่ได้รับ แม้จากความงามของธรรมชาติก็ตาม

Stopping by Woods on a Snowy Evening

Whose woods these are I think I know.
His house is in the village though;
He will not see me stopping here
To watch his woods fill up with snow.

My little horse must think it queer
To stop without a farmhouse near
Between the woods and frozen lake
The darkest evening of the year.

He gives his harness bells a shake
To ask if there is some mistake.
The only other sound's the sweep
Of easy wind and downy flake.

The woods are lovely, dark and deep,
But I have promises to keep.
And miles to go before I sleep,
And miles to go before I sleep.

Robert Frost.

(1875 - 1963)

ในทำนองเดียวกัน งานเขียนของ Henry James (1843 - 1916) นักเขียนที่ยิ่งใหญ่ชาวอเมริกัน มักจะแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของตัวเอกวัยต่างๆ กัน ทั้งหญิงชายในเรื่องของความซื่อสัตย์ บริสุทธิ์ ความรักในเสรีภาพ แต่ตัวเอกเหล่านี้มักจะมีขีดจำกัด รู้เท่าไม่ทันโลกทำให้ตัดสินใจผิดพลาดในชีวิต แต่สามารถเรียนรู้และเข้าใจข้อผิดพลาดของตนเองและยอมรับผลของการกระทำอย่างกล้าหาญและสง่างาม ในที่สุด

พฤติกรรมของตัวละครเหล่านี้ สะท้อนให้เป็นปรัชญาของ Henry James คือผู้มีอารยธรรมจะต้อง

ยอมข้อผิดพลาดของตนเอง และเรียนรู้ที่จะเติบโตจากข้อผิดพลาดนั้นๆ ทำให้เข้าใจชีวิตและโลกดีขึ้น ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีเกียรติภูมิ

ผลงานวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สะท้อนปรัชญาด้านมนุษยศาสตร์ที่ไม่อาจจะมองข้ามไปได้อีกชิ้นหนึ่งคืองานเขียนของ Sir Leo Tolstoy ชื่อ *The Kingdom of God Is Within You* (1894) หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดด้านปรัชญาและจริยศาสตร์ของ Tolstoy เป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้เองที่มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อผู้นำคนสำคัญของอินเดีย คือ ท่านมหาตมะคานธี สารระสำคัญคือแสดงโลกทัศน์

ที่กว้างไกลของผู้เขียนเกี่ยวกับแก่นแท้และคุณค่าของศาสนาที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ การที่สังคมลับสนุ่นวนายนั้น เพราะคนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของศาสนา สังคมมีพฤติกรรมที่เน้นความรุนแรงต่อสู้กับความชั่วร้ายต่างๆ ด้วยความเชื่อผิดๆ เนื่องจาก Tolstoy นับถือ ศาสนาคริสต์ จึงได้เชิญชวนให้ชาวคริสต์ทุกคนหันมาศึกษาคริสตศาสนาโดยมีความเชื่อว่าทุกคนสามารถนำคำสอนของ พระเจ้า มาเป็นเครื่องชี้้นำให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเข้ากับ

ธรรมชาติได้เป็นอย่างดี และยังชี้ให้เห็นว่าปรัชญาที่มีคุณค่าแก่มวลมนุษย์นั้นที่แท้คือศาสนา นั่นเอง มนุษย์ควรยึดศาสนาเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่ออนาคตที่ดีมิให้จมอยู่กับอดีต (The Kingdom of God is Within You, p.89) ที่จริงแล้วแก่นแท้ของปรัชญาคือการสะท้อนสภาพปัญหาความ สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับชีวิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการตายนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- Abrams, MH, General Editor. **The Norton Anthology of English Literature**, Third Edition. W.W. Norton & Company. Inc. New York, 1968.
- Cuddon, JA. **Dictionary of Literary Terms and Literary Theory**. Penguin Books. New York, 1991.
- Green, Martin. **The Kingdom of God is within You**. University of Nebraska Press. Lincoln and London, 1984.
- Guerin, Wilfred L. et al. **A Handbook of Critical Approaches to Literature**. Harper & Row, Publishers. New York, 1978.